

Welzijn en relaties in tijden van corona

Bevindingen van een
survey-onderzoek in België
van 3-17 april, 2020

Prof. Dr. Koen Ponnet
Prof. Dr. Wim Hardyns
Drs. Sarah Anrijs
Drs. Janneke Schokkenbroek

Colofon

Titel: Welzijn en relaties in tijden van corona: Bevindingen van een survey-onderzoek in België van 3-17 april 2020

Auteurs: Koen Ponnet, Wim Hardyns, Sarah Anrijs & Janneke Schokkenbroek

Publicatiedatum: 23 april 2020

Universiteit Gent

Faculteit Politieke & Sociale Wetenschappen

Vakgroep Communicatiewetenschappen

Onderzoeksgroep imec-mict

Korte Meer 11 9000 Gent

Faculteit Recht & Criminologie

Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal Recht

Onderzoeksgroep IRCP

Universiteitstraat 4 9000 Gent

Contact:

Prof. Koen Ponnet

T+32 9 264 68 90

Koen.Ponnet@UGent.be

Prof. Wim Hardyns

T+32 9 264 84 78

Wim.Hardyns@UGent.be

Gelieve te citeren als:

Ponnet, K., Hardyns, W., Anrijs, S., & Schokkenbroek, J.M. (2020). *Welzijn en relaties in tijden van corona: Bevindingen van een survey-onderzoek in België van 3-17 april, 2020*. Gent: Universiteit Gent.

Inhoud

0. Samenvatting	4
1. Inleiding	5
2. Wie heeft deelgenomen aan het onderzoek?	6
3. Mentaal welzijn	8
<i>Angst & Depressie</i>	8
<i>Eenzaamheid</i>	9
4. Stress over corona	10
<i>Angst voor besmetting</i>	10
<i>Stress over de coronacrisis nu en in de toekomst</i>	11
5. Relatiestress en partnergeweld	12
<i>Relatieproblematieken</i>	12
6. Ouderschapsstress	14
7. Werk- en studiestress	15
<i>Studenten</i>	15
<i>Werkenden</i>	16
8. Financiële stress	17
9. Afsluiting	18
Referenties	19

0. Samenvatting

De globale verspreiding van het coronavirus heeft het dagelijks leven van mensen drastisch veranderd. Dit vragenlijstonderzoek had als doel om de gevolgen van de coronacrisis op mentale gezondheid, werk en relaties in kaart te brengen bij verschillende groepen mensen. Specifiek is gekeken naar: 1) mentaal welzijn; 2) stress over corona; 3) relatiestress en partnergeweld; 4) ouderschapsstress; 5) werk- en studiestress en 6) financiële stress. De gerapporteerde resultaten betreffen gegevens van 2889 mensen, allen ouder dan 18 jaar en woonachtig in België gedurende de coronaperiode.

- **Mentaal welzijn:** Jongeren/studenten rapporteerden significant meer gevoelens van angst, depressie en eenzaamheid dan oudere leeftijdsgroepen/mensen in andere werksituaties.
- **Stress over corona:** Jongeren rapporteerden significant meer stressgevoelens over de huidige coronacrisis en de toekomst dan oudere leeftijdsgroepen. Tevens rapporteerden studenten en mensen die door de coronacrisis tijdelijk werkloos zijn significant meer stressgevoelens dan mensen uit andere werksituaties.
- **Relatiestress:** Jongeren rapporteerden significant meer relatiestress en verbale agressie tussen hen en hun partner dan oudere leeftijdsgroepen.
- **Ouderschapsstress:** We vinden geen significante verschillen in ouderschapsstress tussen mannen en vrouwen of tussen mensen in verschillende werksituaties.
- **Werk- & studiestress:** Vrouwen rapporteerden significant meer werk- of studiestress dan mannen gedurende de coronaperiode. Daarnaast rapporteerden vrouwen/telewerkers significant meer concentratieverlies op het werk dan mannen/mensen in andere werksituaties.
- **Financiële stress:** Mensen die door de coronacrisis werkloos zijn geraakt ervaren significant meer financiële stress dan mensen uit andere werksituaties, zowel voor hun huidige financiële situatie als voor de toekomst. Tevens ervaren personen die op hun werkplek werken gedurende de coronaperiode significant meer financiële stress dan telewerkers.

1. Inleiding

De globale verspreiding van het coronavirus heeft het dagelijks leven van mensen drastisch veranderd. Op 13 maart 2020 kondigde de Belgische regering verstrekkende maatregelen af om de verspreiding van het virus te controleren en te laten afnemen. Sinds deze maatregelen is het werkleven en sociale leven voor velen sterk begrensd tot de ruimte van hun eigen huis en met wie zij dit delen. Afhankelijk van de leef- en werksituatie van mensen kan dit belangrijke gevolgen hebben voor hun (mentaal) welzijn, stressgevoelens en hun relatie.

Om de gevolgen van de coronacrisis op mentale gezondheid, werk en relaties in kaart te brengen, voerden de vakgroepen communicatiewetenschappen en criminologie, strafrecht en sociaal recht van de Universiteit Gent een grootschalig vragenlijstonderzoek uit. Via online kanalen werd deze verspreid, en iedereen ouder dan 18 jaar, woonachtig te België en de Nederlandse taal machtig werd uitgenodigd om deel te nemen. Deelname aan de survey duurde ongeveer 12 minuten.

In de periode van 3 tot 17 april vulden 3807 personen de vragenlijst in. Na cleaning¹ van de data werden 2889 respondenten weerhouden, waarop de analyses van dit rapport zijn gebaseerd. In dit rapport worden de bevindingen van dit vragenlijstonderzoek gepresenteerd. We brengen in kaart hoe het gesteld is met de mentale gezondheid, gevoelens van (werk/studie) stress en relatiedynamieken in tijden van de coronacrisis en welke groepen kwetsbaarder lijken te zijn voor negatieve gevolgen.

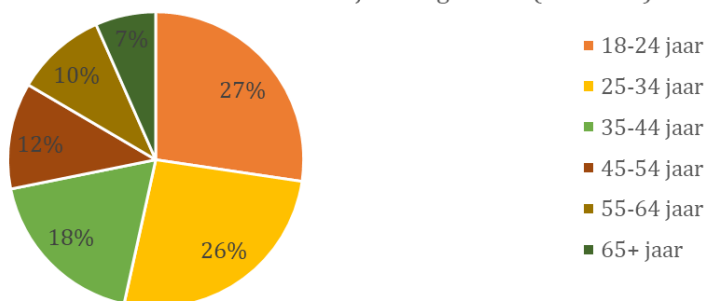
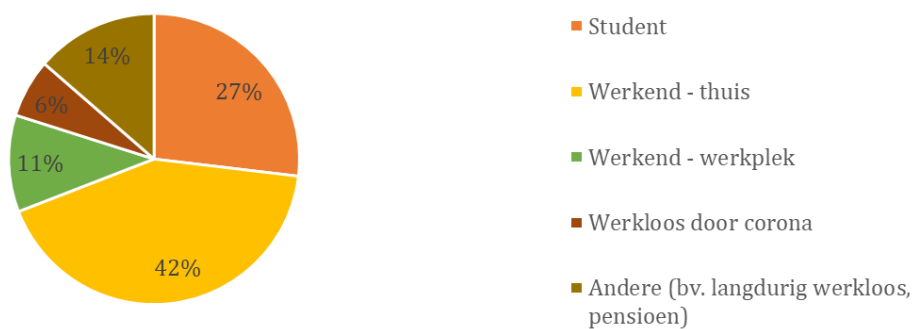
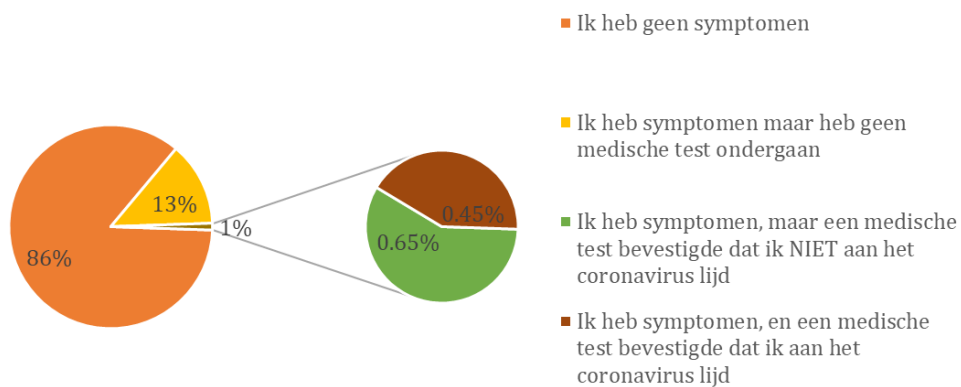
Afbeelding 1. Promotiebanner van het vragenlijstonderzoek

¹ De data cleaning gebeurde in vier stappen: 1) verwijderen van alle respondenten jonger dan 18 jaar en niet woonachtig in België gedurende de coronacrisis, 2) verwijderen van alle respondenten die de vragenlijst niet volledig invulden, 3) verwijderen van alle respondenten die de vragenlijst in minder dan 3 minuten invulden (dit is minder dan een vierde van de geschatte tijdsduur), en 4) verwijderen van alle respondenten die de vragenlijst invulden volgens een antwoordpatroon (dit is het systematisch aanduiden van identieke antwoorden binnen drie verschillende antwoordschalen).

2. Wie heeft deelgenomen aan het onderzoek?

Aan de hand van verschillende socio-demografische variabelen beschrijven we hieronder hoe de 2289 respondenten in de steekproef zijn samengesteld.

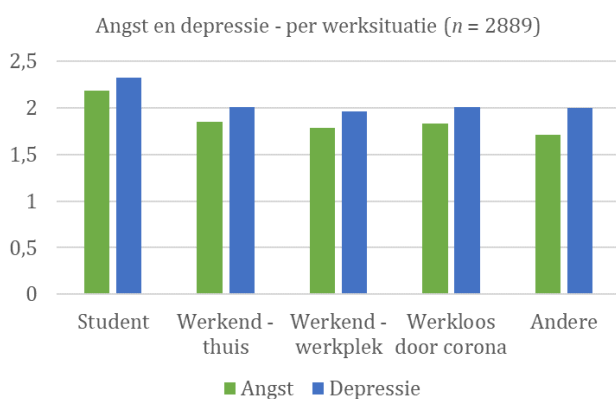
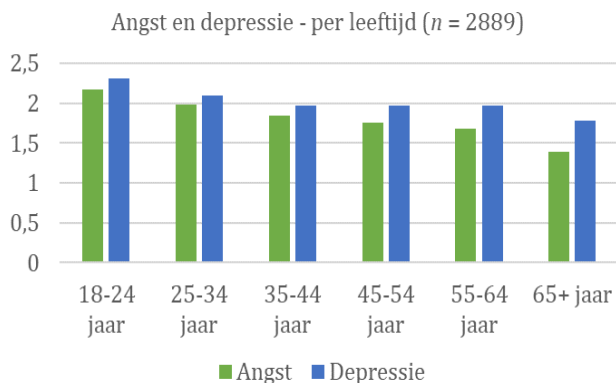
<i>N</i> = 2889	<i>n</i> (%)
Geslacht	
Man	660 (22.8%)
Vrouw	2229 (77.2%)
Leeftijd in jaren (min-max / gemiddelde)	18-89 (36.86)
Hoogst behaalde diploma	
Geen diploma, diploma lager onderwijs of lagere graad secundair onderwijs	53 (1.8%)
Diploma secundair onderwijs	768 (26.6%)
Diploma hoger onderwijs	2068 (71.6%)
Burgerlijke staat	
Ongehuwd	1760 (60.9%)
Gehuwd	890 (30.8%)
Verweduwd	37 (1.3%)
Gescheiden	202 (7.0%)
In een relatie	2005 (69.4%)
Inwonende kinderen onder 18 jaar	746 (25.8%)

Leeftijdscategorieën ($n = 2889$)Activiteit ($n = 2889$)Coronavirus symptomen ($n = 2889$)

3. Mentaal welzijn

In de vragenlijst werd gepeild naar gevoelens van *angst*, *depressie* en (*sociale*) *eenzaamheid*.

Angst² & Depressie³

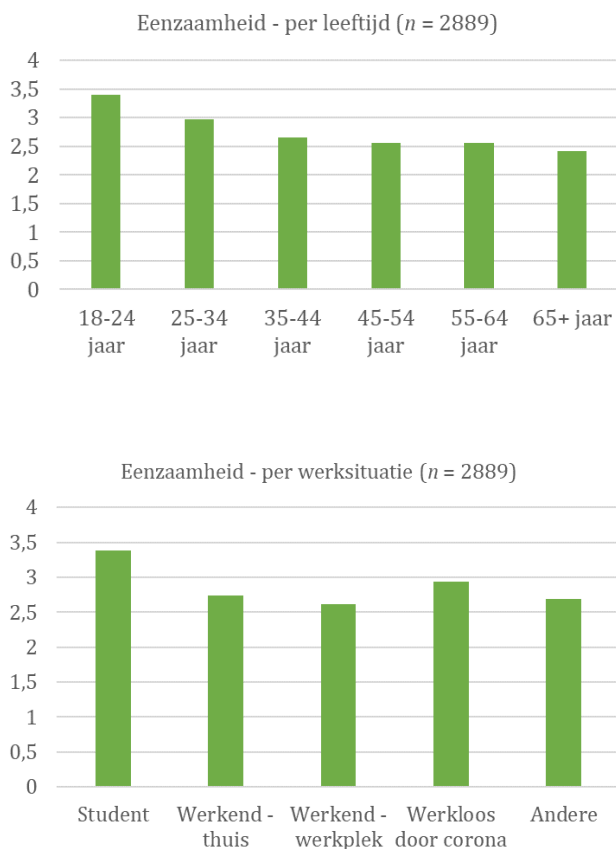

Zoals te zien in de grafiek, rapporteerden respondenten in de leeftijdscategorie 18-24 jaar, gevolgd door respondenten in de categorie 25-34 jaar, meer angstige en depressieve gevoelens dan de andere, oudere leeftijdsgroepen. Deze verschillen zijn statistisch significant. De resultaten verschillen met deze van de gezondheidsenquête 2018, waar blijkt dat angst en depressie normaal gezien het grootst is in de leeftijdsgroepen 35-55 jaar. In deze steekproef neemt de hoeveelheid angst en depressieve gevoelens in tijden van corona af met de leeftijd van de respondenten. Daarnaast rapporteerden studenten significant meer angst en depressieve gevoelens dan respondenten uit elk van de andere werksituaties.

² **Angst** werd gemeten met de Generalized Anxiety Disorder Scale (GAD-7; Spitzer, Kroenke, Williams, & Löwe, 2006). De schaal bevat 7 items, die beantwoord worden op een 4-puntsschaal van 'helemaal niet' tot 'bijna elke dag'. Een voorbeeldvraag is "Hoe vaak heb jij de afgelopen twee weken last gehad van je te veel zorgen maken om dingen?".

³ **Depressie** werd gemeten met een verkorte versie van de Center for Epidemiological Studies Depression Scale (CES-D; Radloff, 1977). De schaal bevat 3 items, waarvoor de antwoordmogelijkheden lopen op een 4-puntsschaal van 'zelden of nooit' tot 'meestal of altijd'. Een voorbeeldvraag is "Hoe vaak voelde jij je de afgelopen twee weken droevig?".

Eenzaamheid⁴

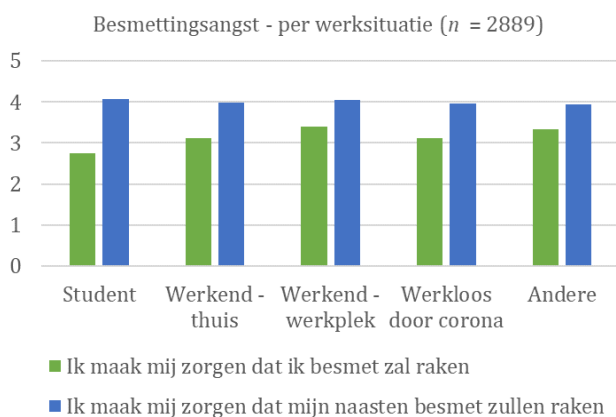
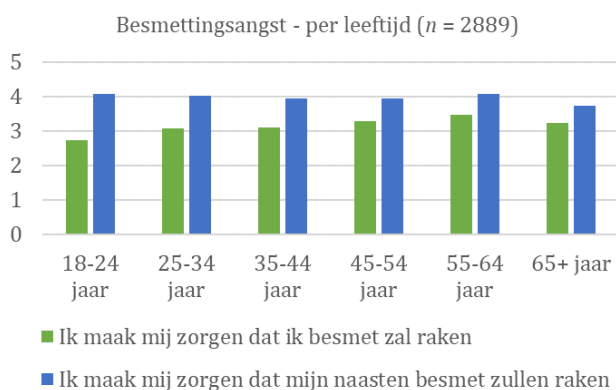
Ook voor **eenzaamheid** rapporteerden respondenten in de leeftijdscategorie 18-24 jaar, gevolgd door respondenten in de categorie 25-34 jaar, significant meer gevoelens van eenzaamheid dan de oudere leeftijdsgroepen. Daarnaast voelden studenten zich eenzamer dan mensen uit één van de andere werksituaties. Ook dit verschil was statistisch significant.

⁴ Eenzaamheid werd gemeten met een verkorte versie van de revised UCLA Loneliness scale (Russell, Peplau, & Ferguson, 1978). De gebruikte schaal bevat 3 stellingen, welke beantwoord werden op een 5-puntsschaal van '(bijna) nooit' tot 'zeer vaak'. Een voorbeeldvraag is "Ik voel me alleen".

4. Stress over corona

In de vragenlijst is tevens ingegaan op gevoelens van stress en zorgen gerelateerd aan de coronacrisis. Specifiek hebben we hierbij gekeken naar *angst voor besmetting bij zichzelf of anderen*, en gevoelens van *stress of zorgen over de coronacrisis nu en in de toekomst* telkens op een 5-punt Likertschaal van 'niet akkoord' tot 'akkoord'.

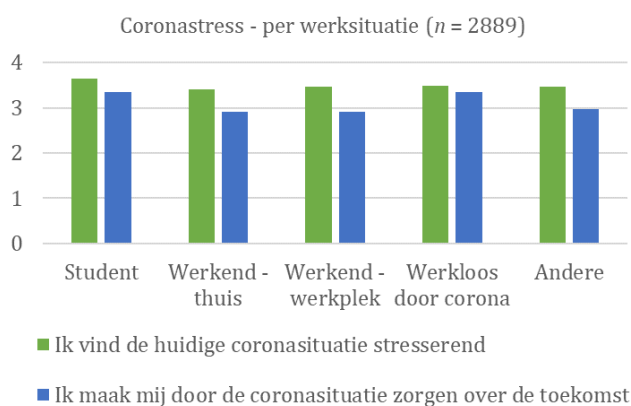
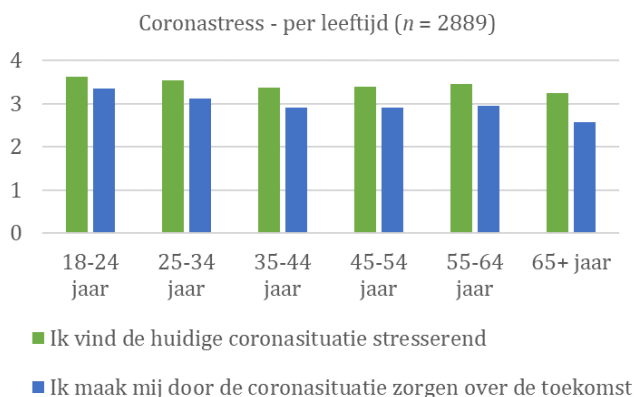
Angst voor besmetting

Met betrekking tot de angst om **zelf besmet** te raken met het coronavirus vinden we dat respondenten uit de leeftijdscategorie 18-24 jaar zich significant minder zorgen maken om besmet te raken dan de andere groepen. Ook studenten maken zich significant minder zorgen dat zij besmet zullen raken dan mensen in andere werksituaties.

Daarnaast vinden we dat mensen uit de leeftijdscategorie 65+ zich minder zorgen maakt dat **naasten besmet** zullen raken dan mensen uit jongere leeftijdsgroepen. Er zijn nauwelijks groepsverschillen op te merken tussen mensen in verschillende werksituaties.

Stress over de coronacrisis nu en in de toekomst

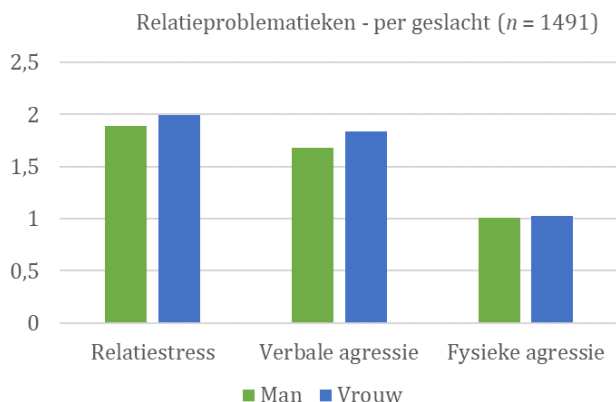
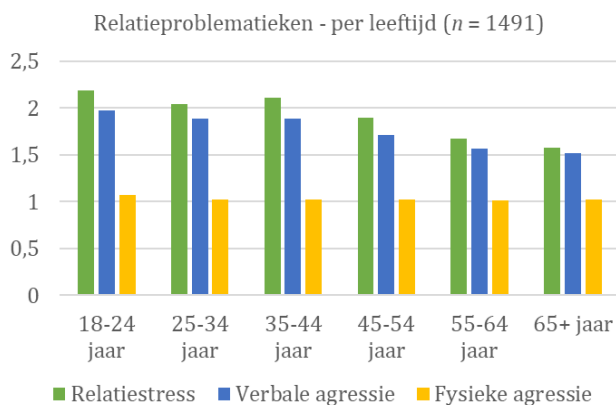
Met betrekking tot **stress over de huidige coronacrisis** ervaren de jongste leeftijdsgroepen meer stress. Er zijn nauwelijks groepsverschillen op te merken tussen mensen in verschillende werksituaties.

Respondenten met de leeftijd 18-24 jaar ervaren significant **meer stress over de toekomst** door de coronacrisis dan respondenten uit de oudere leeftijdsgroepen. Verder vinden we dat studenten en mensen die (tijdelijk) werkloos zijn door de coronacrisis significant meer stress hebben dan mensen die zich in één van de andere drie werksituaties bevinden.

5. Relatiestress en partnergeweld

In totaal gaven 2006 personen aan dat zij in een relatie waren, waarbij 1491 personen fulltime samenwonen met hun partner. De gemiddelde relatieduur voor deze groep mensen is 15.6 jaar. Om te achterhalen hoe de coronacrisis hun relaties beïnvloedt, peilden we naar relatiestress⁵, verbale⁶- en fysieke partner agressie.

Relatieproblematieken

Met betrekking tot **relatiestress** vinden we dat er tussen de jongere en oudere leeftijdsgroepen significante verschillen bestaan, waarbij jongere respondenten meer relatiestress ervaren dan oudere respondenten. Daarnaast lijken vrouwen iets meer relatiestress te ervaren dan mannen, maar dit verschil is niet statistisch significant.

⁵ Relatiestress is gemeten met een aangepaste versie van de Multidimensional Stress Questionnaire for Couples (MSD-Q; Bodenmann, Schär, & Gmelch, 2008). Voor vijf relatie aspecten werd gevraagd in hoeverre deze als stressvol worden ervaren tijdens de coronaperiode. Specifiek werd gepeild naar 1) Verschil van mening met de partner, 2) Verschillende houdingen op het vlak van relatie en leven, 3) Sterke beperkingen in de relatie (bv. te weinig vrijheid), 4) Weinig verbondenheid met de partner en 5) Verwaarlozing door de partner. Antwoorden werden gegeven op een 5-puntsschaal gaande van 'niet stressvol' tot 'zeer stressvol'.

⁶ Verbale agressie is gemeten met een verkorte versie van de agressie subschaal van de Conflict and Problem Solving Scales (CPS; Kerig, 1996). De gebruikte schaal bevatte 4 items, waarop kon worden geantwoord op een 5-puntsschaal van '(bijna) nooit' tot 'zeer vaak'. Respondenten gaven de frequentie van diverse interacties gedurende de coronaperiode aan, zoals "Ruzie gemaakt met elkaar".

Voor **verbale agressie** gaven 1473 respondenten (73.5%) aan dat zij dit met hun partner hebben meegemaakt gedurende de coronaperiode. Dit varieerde met frequenties van zelden tot zeer vaak. We vinden hierbij dat er significante verschillen bestaan tussen de jongere en oudere leeftijdsgroepen, waarbij jongere respondenten meer verbale agressie met hun partner ondervinden gedurende de coronaperiode. Ook vinden we dat vrouwen significant meer ervaringen met verbale agressie ondervinden dan mannen.

Tot slot rapporteerden 36 respondenten (1.7%) dat zij **fysieke agressie** met hun partner hebben meegemaakt gedurende de coronaperiode, waarvan 5 mannen (1.1% van de mannen in een relatie) en 31 vrouwen (2.0% van de vrouwen in een relatie). We vinden voor de ervaringen met fysiek geweld gedurende de coronaperiode geen significante verschillen tussen mannen en vrouwen en tussen leeftijdsgroepen.

6. Ouderschapsstress

Van de 1713 werkende of door corona werkloze respondenten in onze steekproef, gaven 664 respondenten aan dat zij ouder zijn met inwonende kinderen onder de 18 jaar. Om te onderzoeken hoe de coronacrisis een impact heeft op stressgevoelens gelinkt aan de opvoeding van of zorg voor kinderen, is ouderschapsstress⁷ gemeten.

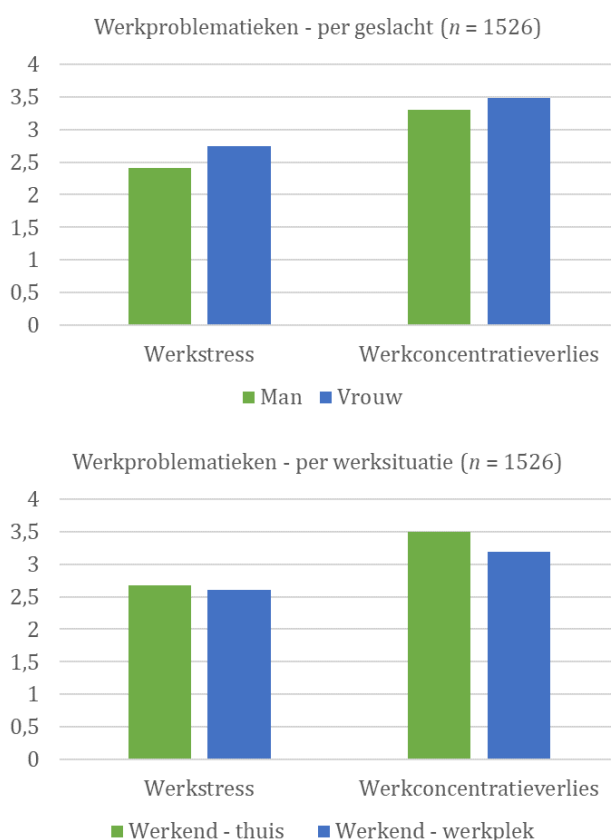
Uit ons onderzoek blijkt dat er geen significante groepsverschillen bestaan in **ouderschapsstress**, zowel tussen mannen en vrouwen als tussen groepen met verschillende werksituaties.

⁷ Ouderschapsstress werd gemeten met een verkorte versie van de competentie subschaal van de Parenting Stress Index (Abidin, 1995). Specifiek gaven respondenten voor drie stellingen aan in welke mate zij hiermee akkoord waren op een 5-puntsschaal van 'niet akkoord' tot 'akkoord'. Een voorbeeldvraag is "Ik merk dat ik gedurende de corona-periode niet zo goed in staat ben voor mijn kind te zorgen als ik dacht".

7. Werk- en studiestress

Van de 2889 respondenten waren 1526 aan het werk gedurende de coronaperiode, ofwel thuis ofwel op hun werkplek. Daarnaast gaven 774 respondenten aan student te zijn, die op het moment van de vragenlijst van thuis uit studeerde. Om de invloed van de coronacrisis op het werken en studeren van respondenten in kaart te brengen, hebben we werk- en studiestress⁸ en werk- en studieconcentratieverlies⁹ onderzocht.

Werkenden

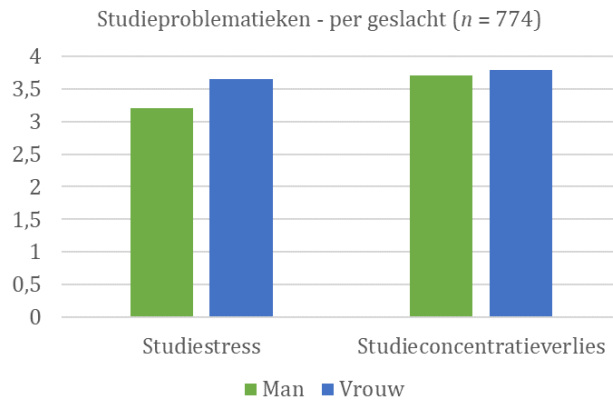
Met betrekking tot **werkstress** vonden we dat vrouwen significant meer werkstress ervaren dan mannen. We vinden geen significante verschillen in werkstress tussen mensen die thuis werken en mensen die op hun werkplek werken.

⁸ Om werk- en studiestress te meten is een aangepaste versie van de Perceived Stress Scale (PSS; Cohen, Sheldon, Kamarck, & Mermelstein, 1983) afgenomen. De schaal bevat 4 items, welke beantwoord werden op een 5-puntsschaal van 'bijna nooit' tot 'zeer vaak'. Een voorbeeld van een item is "Hoe vaak had je het gevoel dat je belangrijke zaken in je werk/studie niet onder controle had, gedurende de afgelopen twee weken?".

⁹ Werk- en studieconcentratie werd gemeten door middel van vier items die we zelf hebben ontworpen, geadapteerd van de General Health Questionnaire (Goldberg & Williams, 1988). Aan respondenten werd gevraagd om aan te geven in hoeverre zij in staat waren om efficiënt en geconcentreerd met hun werk of studie bezig te zijn gedurende de coronaperiode, vergeleken met hun werk- of studie-omstandigheden buiten de coronaperiode. De vier items werden beantwoord op een 5-puntsschaal van 'veel minder dan gewoonlijk' tot 'veel meer dan gewoonlijk', waarbij 3 = 'net zoveel als gewoonlijk', en nadien gespiegeld om subjectief concentratieverlies te kunnen beoordelen.

Concentratieverlies wordt significant meer gerapporteerd door werkende vrouwen dan door werkende mannen. Ook bleek concentratieverlies een significant groter probleem voor mensen die thuis werken in vergelijking met mensen die op hun werkplek werken.

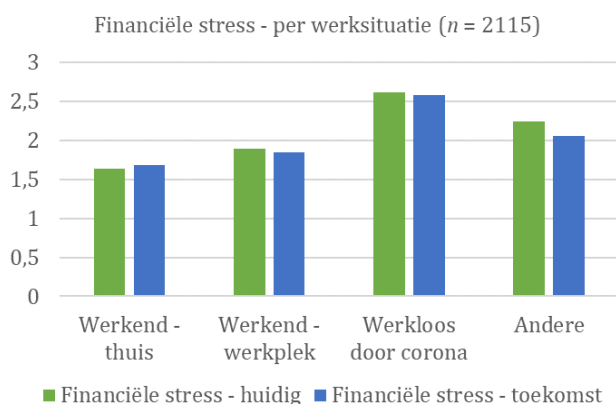
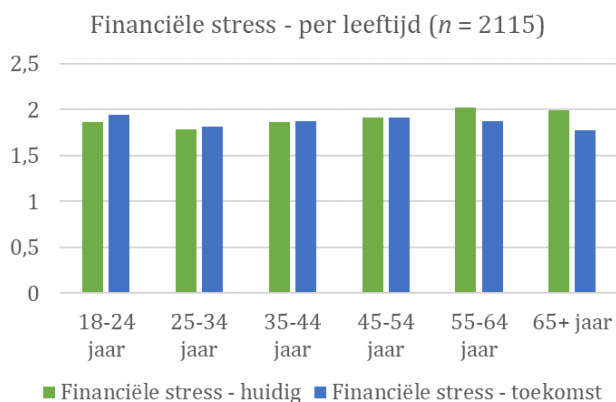
Studenten

Vrouwen blijken significant meer **stuiestress** te ervaren gedurende de coronaperiode dan mannen. Met betrekking tot **concentratieverlies** werden geen noemenswaardige verschillen tussen mannen en vrouwen gevonden.

8. Financiële stress

In de vragenlijst hebben we tevens gevoelens van financiële stress onderzocht. Specifiek hebben we hierbij gekeken naar stressgevoelens met betrekking tot de huidige financiële situatie¹⁰ en financiële stressgevoelens over de toekomst¹¹.

Uit ons onderzoek blijkt dat personen die werkloos thuiszitten door de coronacrisis significant meer financiële stress ervaren dan mensen uit alle andere werksituaties, zowel voor hun huidige financiële situatie als voor de toekomst. Ook gepensioneerden en langdurig werklozen hebben significant meer last van financiële stressgevoelens dan werkende personen. Tot slot, personen die op hun werkplek werken ervaren dan weer meer financiële stress dan telewerkers. Tussen de verschillende leeftijdsgroepen werden geen noemenswaardige verschillen gevonden met betrekking tot financiële stress.

¹⁰ Huidige financiële stress is gemeten met de Financial Need schaal (Ponnet, Wouters, Goedemé, & Mortelmans, 2013). De schaal bevat 3 items, waarop antwoord kon worden gegeven op een 5-puntsschaal van 'niet akkoord' tot 'akkoord'. Een voorbeeld van een item is "Met mijn/ons huidig inkomen is het moeilijk om rond te komen (dit wil zeggen 'de eindjes aan elkaar te knopen')".

¹¹ Om financiële stress voor de *toekomst* te meten hebben we een verkorte versie van de Financial Insecurity schaal (Ponnet et al., 2013) afgenomen. Specifiek gaven de respondenten voor 3 stellingen aan in welke mate zij hiermee akkoord waren op een 5-puntsschaal van 'niet akkoord' tot 'akkoord'. Een voorbeeld van een item is "Ik heb schrik dat ik in de nabije toekomst niet al mijn rekeningen zal kunnen betalen".

9. Afsluiting

Dit vragenlijstonderzoek heeft als doel om de gevolgen van de coronacrisis op mentale gezondheid, werk en relaties in kaart te brengen. We vinden dat de coronacrisis en de bijbehorende overheidsmaatregelen in relatie staan tot stressgevoelens op het gebied van werk, relaties, financiën en ouderschap. Daarnaast blijken er problemen voor het mentaal welzijn te zijn, zeker bij jongeren, en vinden we dat veel mensen stress ervaren die specifiek gerelateerd is aan corona, zowel voor de huidige situatie als voor de toekomst.

We hopen dat de resultaten gepresenteerd in dit rapport hiertoe als handvat kunnen dienen voor beleidsmakers en zorgverstrekkers, om zo gerichte zorg en ondersteuning te bieden aan zij die dit in de moeilijke coronatijden hard nodig hebben.

Referenties

- Abidin, R. R. (1995). *Parenting Stress Index (PSI) manual* (3rd ed.). Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, Inc.
- Bodenmann, G., Schär, M., & Gmelch, S. (2008). Multidimensional stress questionnaire for couples (MDS-Q). *Unpublished questionnaire*, 49-57.
- Cohen, Sheldon, Kamarck, T., & Mermelstein, R. (1983). A global measure of perceived stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 24, 385–396. <https://doi.org/10.2307/2136404>
- Gisle L, Drieskens S, Demarest S, Van der Heyden J. *Geestelijke gezondheid: gezondheidsenquête 2018*. Brussel, België: Sciensano; Rapportnummer: D/2020/14.440/4. Beschikbaar op: www.gezondheidsenquête.be
- Goldberg, D., & Williams, P. (1988). *General health questionnaire (GHQ)*. Granada Learning Group.
- Kerig, P. K. (1996). Assessing the links between interparental conflict and child adjustment: The Conflicts and Problem-Solving Scales. *Journal of Family Psychology*, 10, 454-473. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.10.4.454>
- Norton, R. (1983). Measuring marital quality: A critical look at the dependent variable. *Journal of Marriage and the Family*, 141-151. <https://doi.org/10.2307/351302>
- Ponnet, K., Wouters, E., Goedemé, T., & Mortelmans, D. (2013). Family financial stress, parenting and problem behavior in adolescents: An actor-partner interdependence approach. *Journal of Family Issues*, 37, 574-597. <https://doi.org/10.1177/0192513X13514409>
- Radloff, L. S. (1977). The CES-D scale: A self-report depression scale for research in the general population. *Applied psychological measurement*, 1, 385-401. <https://doi.org/10.1177/014662167700100306>
- Russell, D., Peplau, L. A., & Ferguson, M. L. (1978). Developing a measure of loneliness. *Journal of personality assessment*, 42, 290-294. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa4203_11

Spitzer, R. L., Kroenke, K., Williams, J. B., & Löwe, B. (2006). A brief measure for assessing generalized anxiety disorder: the GAD-7. *Archives of internal medicine*, 166, 1092-1097.
<https://doi.org/10.1001/archinte.166.10.1092>

World Health Organization. (2020). *Coronavirus*. Retrieved from:
https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1

CONTACT

Voor meer info over het onderzoek, contacteer ons:

Prof. Koen Ponnet	•	T+32 9 264 68 90	•	Koen.Ponnet@UGent.be
Prof. Wim Hardyns	•	T+32 9 264 84 78	•	Wim.Hardyns@UGent.be

